

SISÄLLYS

Superkaksikko:		Piparipäivä	44
lukutaitotyö ja sanataide	7	Sanametsästys	47
Eläintarhan elämää	10	Jälkijahti	49
Mielikuvituseläimet	13	Maustemestarin hylly	50
Mielikuvituseläintarha	14	Piparipäivän resepti	51
Kielto- ja kehotustaulut	15	Riimirukkanen	53
Sanavalssia ja mielikuvitusvarusteita	16	Mummo sairastaa	54
Uusi naapuri	18	Ovien kätköissä	56
Kirjeiden lumossa	21	Parantava unilaulu	58
Posti se kulkee -runo	23	Apteekkarin erikoiset	59
Kirjastossa on kivaa	24	Sano muikku!	60
Fantasiakirjasto	27	Hymynhoukutus	62
Meritarina	28	Kaverikuva	63
Markkinahuumaa	30	Omat emojiit	65
Tunnerunot	33	Virvon, varvon	66
Vertaus-kirjanmerkit	35	Värikäs tuhatjalkainen	69
Kasvun ylistys	36	Kevätloru	70
Siemensalaisuus	37	Rytmitreeni	71
Avaruuden ihmeitä	38	Höpötetään pupunpuppua	72
Fakta- ja fiktiokaukoputket	41	Rasiasanat	73
Tähtitornissa	43	Pinkit lenkkarit	74
		Omat urheilukilpailut	76
		Lauseloikka	78

Serpentiiniä ja tippaleipiä	80	Lähteet	116
Vieraslistat.....	82	Tekijät	117
Juhlakutsut.....	83	Liite 1. Riimipelikortit	119
Onnittelukortti.....	84	Liite 2. Juonenkäännekortit	125
Sanakukkasia.....	85		
 Luonnonystävät	86		
Metsäruno.....	88		
Metsämielenosoitus.....	90		
Kierrätyskorit.....	91		
Kierrätysräppi.....	92		
 Kesäpäivä jäätelökioskilla	94		
Hullunkuriset menopelit.....	97		
Koukeroinen kioskiretki.....	98		
Jäätelöbaari.....	99		
 Juhannuksen taikaa	100		
Unelmien retkipaikka.....	103		
Sanoja joka sormelle.....	104		
Viiden vuorokauden sää.....	105		
Sääruno.....	106		
Parasta retkellä ovat eväät, vai ovatko?.....	107		
Ilmassa on taikaa.....	108		
 Muistojen mielimyssy	110		
Mielimyssy.....	112		
Millainen on mielikuviutus?.....	113		
Mielikuviutuksen ruokintabingo.....	114		

SUPERKAKSIKKO: LUKUTAITOTYÖ JA SANATAIDE

”Alkaako lukutaito A:sta? Ei, vaan sylistä”, kirjoittaa lasten- ja nuortenkirjallisuuden asiantuntija Päivi Heikkilä-Halttunen (2015). Tämä on yksi lempilauseitani. Yhdessä vietetyt hetket sanojen ja kirjojen parissa ovat kultaakin kalliimpaa pääomaa, joka kasvattaa lasta kohti lukevaa elämäntapaa. Aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa syttyy rakkaus kieleen. Rakkauden siemeniä kylvetään jo odotusaihana, kun vanhemmat loruttelevat ja laulavat lapselle. Lapsen kasvaessa mukavat lukuhetket, joissa lapsi saa kokea olevansa aktiivinen toimija, muodostavat lämpimiä tunnemuistoja. Lukuhetkiin yhdistetty sanataide puolestaan vahvistaa lapsen osallisuutta ja innostaa häntä tuottamaan omia tekstejä ja tarinoita – ilmaisemaan itseään.

Mitä sanataide on? Sanataide voi olla melkein mitä tahansa sanoihin, kieleen ja kertomiseen liittyvää toimintaa. Sanataiteen sateenvarjon alla on lupa leikkiä ja taiteilla sanojen lisäksi musiikin, kuvallisen ilmaisun ja liikkeen avulla. Sanataiteen tavoitteena on ruokkia ja rohkaista mielikuvitusta sekä antaa luovia välineitä verbaaliseen itseilmaisuun. Kun lapsi

saa puuhailla leikkisässä ilmapiirissä sanojen, kielen ja tekstien parissa, hänellä syntyy niihin henkilökohtainen suhde ja niistä tulee merkityksellisiä. Merkityksellisyys puolestaan ruokkii motivaatiota, mikä on myönteisen kehän polttoaine.

Rapina-apina-kirjan tavoitteena on

1. rikastaa lapsen ja aikuisen yhteistä lukuhetkeä vuorovaikutteisilla elementeillä
2. ravita lapsen ja kasvattajan mielikuvitusta sanataiteen avulla
3. lisätä kasvattajien tietoisuutta sanataiteen mahdollisuuksista lukutaitotyön aisaparina.

Kirja koostuu Usvan ja *Rapina-apinan* arkisista tarinoista ja kuhunkin tarinaan liittyvistä sanataideharjoituksista. Lapsen on helppo samaistua ja eläytyä arkisiin tarinoihin. Harjoituksissa tutustutaan muun muassa erilaisiin tekstilajeihin, luodaan henkilöhahmoja, harjoitellaan runon tehokeinoja ja hie-rotaan mielikuvitusnystyröitä. Harjoitusten ydin on iloinen yhdessä tekeminen, hetki ja heittäytyminen ilman virheiden pelkoa. Tärkeintä ei ole lopputulos

vaan harjoituksiin liittyvä prosessi ja siinä syntyvät tunteet, ajatukset ja oivallukset. Harjoitukset eivät vaadi lapselta kirjoitus- tai lukutaitoa, vaan aikuinen toimii tarvittaessa kirjuriina. Harjoitukset on kirjoitettu monikossa varhaiskasvatuksen ja esi- tai alkuopetuksen ryhmää ajatellen, mutta niitä voi soveltaa hyvin kotiooloissa kahdestaan lapsen kanssa tehtäviksi.

Kussakin harjoituksessa mainitaan sanataidepedagoginen tavoite (Mitä tehdään?), joka voi olla esimerkiksi tapahtumapaikan luominen, rytmin tai riimien harjoittelu, yhdyssanoihin tutustuminen tai juonenkäänteiden sujauttaminen tarinaan. Ohjeissa (Miten tehdään?) kuvaillaan, millaisia menetelmiä, materiaaleja ja muita taiteita oppimisen apuna käytetään. Tarinoihin ja harjoituksiin liittyy myös teemaan sopivia kirjavinkkejä ja kysymyksiä yhteisten keskustelujen pohjaksi.

Rapina-apinan tarinaleikeissä sanataide on kuin silta, jonka avulla lapsi pääsee siirtymään arkisista tilanteista yllätykselliseen ja innostavaan mielikuvitusmaailmaan. Arkinen ympäristö alkaa näyttää erilaiselta, kun päähänsä laittaa Rapina-apinan mielimyssyn ja astuu sanataiteen sillalle. Kuin huomaa matta lapsi ja aikuinen alkavat havainnoida ympäristöä kirjailijan tavoin, aistit valmiina poimimaan aineksia tarinoihin ja elämyksiin. Mistä kaikkialta löytyy pöriseviä sanoja? Entä suhisevia sanoja? Onko kuralammikko tosiaan vain likaa aiheuttava lätäkö vai pikkuisen peikkopojan onkipaikka? Entä millaista sa-

tuväkeä asustaa tutun lenkkipolun varrella kasvavassa kanervikossa?

Tämän kirjan harjoituksiin olen saanut inspiraatiota Sanataideyhdistys Yöstäjän järjestämästä Lasten ja nuorten sanataidekasvatuksen perusteet -koulutuksesta. Olen saanut ideoita myös lukemalla sanataideoppaita ja tutkimalla internetin materiaalipankkeja. Kirjan lopussa on vinkkilista mielenkiintoisista sanataidemateriaaleista, joiden avulla kasvattaja voi rikastaa lukuhetkiä ja syventää omaa sanataideosaamistaan.

Halusin kirjoittaa kirjan, jonka avulla olisi helppo ottaa sanataide osaksi arkea, kun samojen kansien väliin on koottu tarinat, tehtävät ja lukuvinkit. Toivon, että tämän kirjan avulla saat sanoista ja mielikuvituksesta elinikäisiä ystäviä.

Tahdon kiittää Minttu Tervaharjua käsikirjoituksen asiantuntevasta kommentoinnista ja Susanna Sinivirtaa valloittavasta kuvituksesta.

Mukavia hetkiä Rapina-apinan, Usvan ja heidän ystäviensä seurassa!

Syksyllä 2024

Mirkka Auvinen

ELÄINTARHAN ELÄMÄÄ

Usva pyörrähtelee keittiönpöydän ympärillä tanssiaskelin ja rallattelee:

– Huomenna mennään Korkeasaareen koko päiväksi. Lähdetään vaan, vaan, vaan...

Usva on jo esikoululainen, mutta hän ei ole koskaan käynyt eläintarhassa. Usva rakastaa kaikenlaisia eläimiä: pieniä, isoja, pörroisiä ja pörriäisiä. Apinat ovat kuitenkin kaikkein ihanimpia.

– Mennäänhän huomenna eläintarhaan, Usva pyytää katsoen äitiä anovasti.

Äiti nostaa katseensa tietokoneelta, jolla hän on kirjoittamassa työasioita.

– Saan aivan pian tämän artikkelin valmiiksi. Katson sitten koneelta eläintarhan aukioloajat.

Usvasta tuntuu, että hänen sukissaan kuhisee muurahaisten armeija. Malttamattomana hän hyppelee äidin vieressä:

– Joko on valmista, joko on valmista?

Vihdoin äiti avaa tietokoneelta eläintarhan nettisivut. Usva kurkkaa äidin olan yli. Ruudulla vilisee kuvia villihevosista, tiikereistä, karhuista ja papukaijoista.

Apinoita Usva ei näe.

Vieraslistat

Mitä tehdään?

Suunnitellaan kutsuvieraslista ja keksitään juhliin osallistuvia hahmoja.

Miten tehdään?

1. Aloittakaa juhla valmistelut vieraslistan laatimisella. Maanmainioihin kemuihin on tulossa joukko maanmainioita hahmoja, joilla on hieman erikoiset nimet. Kirjoittakaa jokaisen lapsen etunimi ja toinen nimi tavutettuna pienille tarralappuille yksi tavu per lappu.
2. Levittäkää kaikkien lasten tavulaput sikin sokin pöydälle.
3. Laittakaa kulhoon lappuja, joihin lapset saavat keksiä lempinaamiaishahmojaan, esimerkiksi merirosvo, yksisarvinen ja taikakeiju.
4. Nostakaa kukin silmät kiinni kolme tavulappua ja yksi hahmolappu. Liimatkaa kunkin lapsen tarralaput junaksi kiinni pöytään ja liittäkää hahmolappu niiden perään. Nimen eteen voi vielä keksiä jonkin hahmoon liittyvän erityisominaisuuden. Esimerkiksi jos lapsi nostaa tavut "lin", "ka", "mar" ja hahmon yksisarvinen, hänen maanmainio juhlahahmonsa voisi olla laukkataituri Marlinka yksisarvinen. Lapset voivat piirtää tai muovaila hahmot. Vai olisiko mukavaa penkoa roolivaatevarastoa ja pukeutua vieraiksi?
5. Kirjoittakaa kaikkien juhlahahmojen nimet kutsuvieraslistaan.

